ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1991

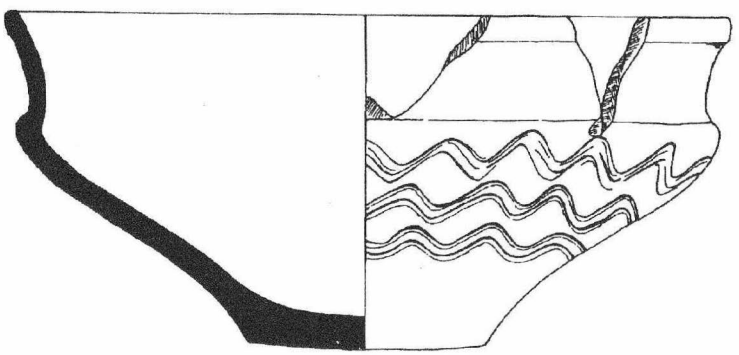

BRNO 1993

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA TRASE PLYNOVODU NĚMČICE NAD HANOU-DOBROMILICE (okr. Prostějov)

MARTIN GEISLER, Archeologický ústav ČSAV Brno
PETR VITULA, Archeologický ústav ČSAV Brno

V červnu a červenci 1991 proběhl průzkum rýh pro plynovodní přípojku z Dobromilic do Němčic nad Hanou pro tamní cukrovar. Celá trasa byla po vyhloubení rýhy sledována a narušené objekty byly prozkoumány nebo ovzorkovány a zaměřeny. Trasa procházela čtyřmi katastry včetně dříve známé polohy Zadní Dlátko s laténským pohřebištěm. Pravěké osídlení bylo však zjištěno pouze na katastru Němčic nad Hanou, a to v následujících polohách (všechny souřadnice jsou odečteny z map 1:25 000, listu M-33-95-C-d Němčice nad Hanou).

1. Trať Od vývozu nad mlýnem (Padělky u dolního trávníka) - v linii rýhy vymezené třemi body, jejichž souřadnice jsou: 71 (mm od J sekční čáry):208 (mm od Z sekční čáry), 60:220, 61:225. V uvedené poloze při potoku byl prozkoumán jeden pozdně halštatský objekt a poněkud výše dva další objekty, obsahující velmi drobné střípky datované pouze rámcově do pravěku.
2. Trať Nad lukami - v bodě vymezeném souřadnicemi 63:268. V této poloze byly rýhou porušeny dva laténské sídlištní objekty.
3. Trať Nad lukami - v linii rýhy mezi body, které jsou vymezeny souřadnicemi 70:272, 69:279. Zde byly na dvou místech zjištěny velmi nevýrazné stopy rámcově pravěkého osídlení.
4. Trať Nad lukami - v bodě vymezeném souřadnicemi 61:285. V uvedené poloze byly zjištěny poměrně nevýrazné stopy osídlení z mladší doby bronzové.

Rettungsgrabung auf der Trasse der Gasleitung Němčice nad Hanou - Dobromilice (Bez. Prostějov). Im Juni und Juli 1991 wurden die Rinnen für den Gasleitungsanschluß zur Zuckerfabrik in Němčice nad Hanou verfolgt. Einzig allein auf diesem Kataster hat man eine prähistorische Besiedlung in den folgenden Lagen festgestellt.

1. Flur Od vývozu nad mlýnem (Padělky u Dolního trávnika, Dlátko) - späthallstattzeitliche Siedlung.
2. Flur Nad lukami - Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit und der La-Tène-Zeit.

DALŠÍ ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY ZE ZNOJEMSKA A TŘEBÍČSKA

JAROMÍR KOVÁRNÍK, Jihomoravské muzeum Znojmo

V průběhu terénního archeologického průzkumu v r. 1991 jsme zjistili nové doklady paleolitického osídlení. Zajímavé jsou nálezy artefaktů, které byly zhotoveny z valounů křemene. Jde o sekáče, klíny, úštěpy apod. Většinou se nacházejí na terasách řeky Dyje (Hnanice VIII, Konice, okr. Znojmo) a Jevišovky (Tvořihráz IX, Božice, okr. Znojmo). Některé z těchto nálezů mají odtěžené plochy již mírně eolicky ohlazeny, což by nasvědčovalo pro vyšší stáří (snad střední paleolit). Kromě toho jsme rozšířili počet lokalit z mladšího paleolitu (Hnanice VIII, Rybníky X-XIV). Získané nálezy ukazují, že je zapotřebí znovu zhodnotit otázku paleolitického osídlení Znojemska, zejména její střední a jižní části.

Dále jsme zachytili celou řadu neolitických a eneolitických lokalit: Hnanice VII-IX, Hrušovany n. J., Rybníky XI-XIV, Tvořihráz IV-VIII, Vedrovice, Vémyslice, okr. Znojmo a Litovany, okr. Třebíč. Osídlení z doby bronzové a ze starší doby železné pochází z Hodonic, Křídlůvek, Rybníků XIV, Tvořihráze VI, VIII a Únanova VI, okr. Znojmo. Blíže nedatovaná pravěká sídliště jsme doložili v katastru těchto obcí: Hnanice IX, Miroslav-Kašenec, Rybníky XII, Suchohrdly u Miroslavi, Oblekovice a Přímětice u Znojma. Další archeologické nálezy pocházejí pak až z mladohradištního období (Rybníky XIV, Tvořihráz IV).

Středověkého stáří je objekt z Hlubokých Mašůvek, okr. Znojmo (15. stol.) a z Rouchovan, okr. Třebíč (14.-16. stol.).

Zajímavé je zjištění dalších možných materiálů vhodných ke zhotovení pravěké štípané industrie. Jde jednak o valouny rohovce, které se nacházejí např. v hliníku cihelny v Hevlíně, okr.

Znojmo a jednak o výchozy hnědošedého až šedého silicitu z katastru Konic, okr. Znojmo. Ve střední části okresu Znojmo mohly být v pravěku využívány zdroje rohovců v oblasti Hostěradic a Miroslavi. Do budoucna bude proto zapotřebí sledovat, zda se uvedené vhodné štípatelné materiály nevyskytují v kolekcích paleolitické, neolitické a eneolitické industrie v širším území Podyjí (jižní Morava, Dolní Rakousko).

Ve vztahu k osídlení sledované oblasti zejména lidem kultury s moravskou malovanou keramikou mají význam nově zjištěné zdroje přírodního červeného barviva. V kaolinizujících zónách nepříliš hluboko pod povrchem se nacházejí vrstvy hematitu o mocnosti od několika centimetrů po dvacet až třicet centimetrů. Hematit má buď hrudkovitý charakter, nebo má velmi jemnou práškovou podobu. V tomto případě mohlo být uvedené minerální červené barvivo použito s vhodným pojivem přímo k malování nádob. Jde o lokality nedaleko Kuchařovic a Únanova a o další v areálu města Znojma.

Božice, okr. Znojmo

V trati Na sporném asi 3 250 m SSV od Božice jsme našli valoun křemene, který nese stopy opracování. Odtěžené plochy jsou již eolicky ohlazeny, což by svědčilo pro vyšší stáří artefaktu (střední paleolit?).

Grešlové Mýto IV, okr. Znojmo

Doklady osídlení lidu kultury s MMK jsme zjistili 1 250 m SV od obce na poli patřícím k Pustému mlýnu. Jde o lokalitu o menší rozloze na mírném jižním svahu se sprašovým podložím v hlubokém údolí Jevišovky na rozhraní katastrů Grešlového Mýta, Boskovštejna a Prokopova. V okolí je řada známých lokalit: 300 m Z se nachází výšinné sídliště Mírovec u Grešlového Mýta a asi 1 000 m V jsou lokality s LnK a MMK u Boskovštejna.

Hevlín VI, okr. Znojmo

Při těžbě hlíny v cihelně v Hevlíně dochází k nálezům valounů rohovce. Makroskopicky jsou velmi podobné rohovcům typu Krumlovský les. Valouny mají vejčitý tvar a na povrchu nesou barevné tmavošedé, světlošedé až šedohnědé skvrny. Naším úkolem do budoucna je sledovat případné použití těchto rohovců ke zhotovování pravěké štípané industrie na moravském a dolnorakouském břehu Dyje.

Hluboké Mašůvky, okr. Znojmo

Objekt ze středověku byl porušen při přestavbě rodinného domku v Hlubokých Mašůvkách. Místo nálezu se nachází vlevo cesty z Bojanovic v kopci blízko u návsi. Zásyp byl jednotný a měl šedavé zbarvení. Obsahoval keramiku z 15. století.

Hnanice VII, okr. Znojmo

Sídliště z neolitu a eneolitu se nachází na jv. sprašovitém svahu. Od vesnice tudy probíhá Sklepní ulice a jsou zde postaveny budovy zemědělského družstva. Na jižní části svahu je nyní sad broskvoní a jabloní. Při povrchovém sběru jsme tu získali zlomky keramiky z mladšího neolitu a eneolitu.

Hnanice VIII, okr. Znojmo

Další lokalitu jsme podchytili na rozhraní katastrů obcí Hnanice a Havraníky asi 750 m SZ Hnanic. Je to pravá terasa řeky Dyje s vysokou ostrožnou vybíhající nad údolí. Protější břeh tvoří velký meandr, na němž bylo založeno pravěké výšinné sídliště Podmolí II. Na prozkoumávané ploše se vyskytují štípané valouny mléčně bílého křemene a střepy nádob. Vzpomenuté nálezy lze datovat do paleolitu (mladší, střední?) a dále pak do neolitu a eneolitu.

Hnanice IX, okr. Znojmo

Atypické zlomky keramiky jsme našli vlevo silnice z Havraníků před křižovatkou ve směru do Šatova asi 500 m SSV obce. Třebaže pocházejí z profilu archeologického objektu, nelze přesně určit jejich kulturní příslušnost. Lokalita byla porušena výkopem pro kabel elektrického vedení.

Hodonice, okr. Znojmo

Několik objektů z konce starší doby bronzové jsme našli při prohlídce vodovodní rýhy u nových bytovek na s. okraji Hodonic. Lokalita se nachází na levobřežní terase Dyje. V šedočerném popelovitém zásypu byly zlomky keramiky a zvířecí kosti.

Hostěradice, okr. Znojmo

Výchoz se štípatelnou surovinou (rohovec, opál?) jsme zachytili asi 1 500 m JJV od Hostěradic v okolí trati Paseka (kóta 289) při katastrálních hranicích s Miroslaví. Jde o pestrobarevný silicit se zabarvením od červenavých tónů přes hnědavé až do okrových a béžových odstínů. Také v tomto případě bude zapotřebí sledovat případné použití uvedené suroviny v pravěku.

Hrušovany n. J. III, okr. Znojmo

Archeologická lokalita leží v údolní nivě Jevišovky asi 2 000 m JZ od města nedaleko katastrálních hranic s obcí Šanov. Objekty se rýsují po pravé straně trati ČSD ve směru do Brna. Zlomky nádob by mohly patřit do doby bronzové.

Konice, okr. Znojmo

Paleolitická lokalita (střední paleolit?) a místo výskytu šedohnědých až šedozelených silicitů se nalézá 750 m SV obce. Paleolitický artefakt je zhotoven z valounu bílého křemene, přičemž opracované plochy jsou již ohlazeny.

Křídlůvky, okr. Znojmo

Archeologickou lokalitu jsme zjistili SV obce po pravé straně cesty do Hrádky. Nálezy zlomků keramiky můžeme předběžně zařadit do doby bronzové. V sz. okolí obce byly již dříve nalezeny kostrové hroby mohylové kultury (NEKVASIL 1957, 1959).

Litovany, okr. Třebíč

Rohovcový artefakt jsme našli přibližně 2 500 m SV obce po pravé straně silnice z Přešovic do Rouchovan. Předběžně jej můžeme zařadit do neolitu nebo eneolitu.

Miroslav-Kašenec, okr. Znojmo

Drobné archeologické nálezy jsme doložili SV Kašence v okolí prameniště a podél menších přítoků Miroslavky asi 750 m od obce. Jsou to atypické střepy nádob obecně pravěkého stáří.

Rouchovany, okr. Třebíč

V průběhu stavební činnosti za hasičskou zbrojnicí v z. části náměstí došlo k narušení středověkých vrstev a objektů. V jejich zásypu byly početné nálezy zlomků nádob, kachlů, železných předmětů a zvířecích kostí. Inventář lze datovat do 14.-16. století. Z nálezové situace je patrné, že archeologické vrstvy pokračují dále do dvora místní fary.

Rybníky X, okr. Znojmo

Kolekce štípané industrie byla získána asi 1 750 m SZ od obce v trati Pinosy-Antošova mez. Většina materiálu je výrazně patinována, a to jednak do bílošedého a jednak do jemně béžového odstínu. Jako surovina byly většinou použity rohovce typu Krumlovský les. Mezi nálezy převažují úštěpy, které jsou někdy oretušovány. Dále se tu vyskytují jádra a části nástrojů. Soubor můžeme datovat do mladšího paleolitu. Některé nástroje však již mají značně ohlazené hrany. Na této lokalitě se vyskytují také nástroje z mladší nebo pozdní doby kamenné.

Rybníky XI, okr. Znojmo

Nálezy štípané industrie pocházejí také z trati Pinosy-Pipele (kóta 331), která se nachází asi 2 200 m SZ obce na katastrálních hranicích s obcí Dolní Dubňany. Vyskytují se zde části nástrojů, úštěpy a jádra. Uvedený soubor artefaktů můžeme zařadit do mladšího paleolitu a neolitu.

Rybníky XII, okr. Znojmo

Další pravěké sídliště jsme doložili v trati Výšinky nedaleko obce. Nemůžeme vyloučit, že zde bylo vícenásobné osídlení. Mezi nálezy je mladopaleolitická a neolitická štípaná industrie a pravěká keramika.

Rybníky XIII, okr. Znojmo

O bohatém pravěkém osídlení katastru obce svědčí nálezy keramiky, broušené a štípané industrie a zvířecích kostí v trati Úvoz (k Vémyslicím). Jde o polohu situovanou při z. okraji obce nedaleko lokality Rybníky II. Archeologický inventář můžeme datovat od mladšího paleolitu po eneolit.

Rybníky XIV, okr. Znojmo

Ve východní části katastru jsme doložili další polykulturní lokalitu. Jde o trať Topanov-Nad Týnským rybníkem s doklady mladopaleolitické a neolitické štípané industrie, zlomků neolitických nádob a keramiky z doby bronzové, starší doby železné a mladší doby hradištní.

Suchohrdly u Miroslavi, okr. Znojmo

Zlomky pravěké keramiky jsme našli na polích SV a V od vesnice kolem potoka. Vzhledem k tomu, že šlo o atypické střípky, nemůžeme blíže určit jejich stáří.

Tvořihráz IV, okr. Znojmo

Archeologická lokalita se nachází při v. a sv. okraji obce po obou stranách silnice do Žerotic. Po podzimní orbě jsou místy patrné (zejména po levé straně silnice) rozorané pravěké objekty. Kolekci nálezů tvoří zlomky keramiky a štípaná industrie. Soubor lze rámcově datovat do mladoneolitického období, případně do eneolitu a keramiku s příměsí tuhy do mladohradištního období.

Tvořihráz V, okr. Znojmo

Archeologický materiál z mladšího neolitu, z eneolitu a snad z mladší doby bronzové se také nachází na J až JV orientovaném svahu. Lokalita se nalézá přibližně 500 až 600 m SV od vesnice. Soubor nálezů tvoří nevýrazné zlomky keramiky a nepočetná štípaná industrie.

Tvořihráz VI, okr. Znojmo

Údolí Jevišovky skýtalo v pravěku příhodné podmínky k zakládání osad. Dosvědčuje to další lokalita datovaná nálezy do mladší doby bronzové a starší doby železné. Nachází se na levém břehu řeky těsně před z. okrajem obce. Jde o obdobnou polohu (údolní nivu) jako v případě polykulturní lokality Tvořihráz II.

Tvořihráz VII, okr. Znojmo

Sídliště kultury s LnK a MMK jsme zjistili asi 250-300 m Z a SZ od vesnice. Jde o jv. svah nad mlýnem na levém břehu Jevišovky, který tu terasovitě zabíhá do údolí. Rovněž na této lokalitě dochází při orbě k porušování archeologických objektů. Z areálu sídliště jsme získali charakteristickou keramiku a štípanou industrii.

Tvořihráz VIII, okr. Znojmo

Lokalitu s vícenásobným osídlením jsme zachytili v katastru asi 1 250-1 500 m JZ od vsi. Podle nálezů ji zařazujeme do mladšího neolitu (MMK), do eneolitu (KZP), do mladší doby bronzové a další zlomky keramiky patří horákovské kultuře. Z rozoraných objektů pochází kromě keramiky broušená a štípaná industrie a velká zrnotěrka.

Tvořihráz IX, okr. Znojmo

Vpravo silnice z Únanova do Tvořihráze na polích za Tvořihrázským lesem jsme doložili výskyt suroviny, patinovaných úštěpů a odpadu. Jako surovina byl použit rohovec typu Krumlovský les. Kromě toho jsou zde opracované artefakty z místního křemene. Část jednoho nástroje je po obvodu oboustranně plošně opracovaná. Nálezy datujeme do mladšího a případně středního paleolitu. Místo nálezu se nachází na staré terase Jevišovky.

Únanov VI, okr. Znojmo

Během podrobnějšího terénního průzkumu okolí Únanova jsme zachytili poměrně intenzívní pravěké osídlení vpravo silnice ze Znojma asi 200-500 m J a JV od vesnice. Početné zlomky nádob náležejí únětické kultuře.

Vedrovice, okr. Znojmo

Neolitické sídliště se rozkládalo asi 200 m od sv. okraje vsi. Lokalita leží na J orientovaném svahu se sprašovým podložím. Našli jsme zde drobné zlomky keramiky a kamenné štípané nástroje zhotovené z místních rohovců.

Vémyslice, okr. Znojmo

Nálezy zlomků keramiky a štípané industrie jsme doložili asi 600 m JV obce na jv. sprašovitém svahu. Lokalita leží na levém břehu bezejmenného potůčku. Archeologické nálezy můžeme rámcově datovat do neolitu, případně do eneolitu.

Znojmo-ul. Kuchařovická, okr. Znojmo

V průběhu hloubení základů a sklepení obchodního domu firmy Velecký a Velecký ve Znojmě na křižovatce ulice Kuchařovická, Jarošova a nám. Armády mimo jiné došlo k porušení novodobých vrstev (1. pol. 19. stol.) a k odkrytí zajímavého geologického profilu. Pod vrstvou spraše následovala vrstva hematitu o mocnosti 3-25 cm. Hematit měl místy hrudkovitou, avšak rozpadávající se strukturu. Z valné části však byl prachovitý. Pod uvedenou vrstvou následovalo zvětralé kaolinizující podloží.

Hematit v prachovitém stavu mohl být přímo použit (za přítomnosti vhodného pojiva k malování nádob v kultuře s MMK nebo k posypání koster neolitických hrobů).

Znojmo-Kuchařovice, okr. Znojmo

Asi 300 m Z Kuchařovic po pravé straně silnice z Přímětic je další lokalita s výskytem vrstvy hematitu, který je hrudkovitý až prachovitý. Uvedená vrstva se také v tomto případě vyskytuje mezi spraší a kaolinizující zvětralinou. Nachází se v hloubce od 70 do 100 cm. Výskyt této kvalitní suroviny červeného barviva jako na této lokalitě, tak na další v areálu města Znojmo ukazuje, že nositelé neolitických kultur měli v této oblasti snadný přístup k jeho získávání.

Znojmo-Oblekovice, okr. Znojmo

Velmi hustě byla v průběhu pravěku a rané doby dějinné osídlena údolní niva řeky Dyje ve Starém Šaldorfě a v Oblekovicích (PODBORSKÝ- VILDOMEC 1972, 147-148, 196-198). Dokládá to mimo jiné nález kostěného šídla, které jsme získali při povrchovém sběru na poli mezi zástavbou obce a areálem STS.

Znojmo-Přímětice, okr. Znojmo

Nevýrazná archeologická lokalita se rozkládá vpravo silnice ze Znojma do Přímětic. Je to j. a jv. svah v bezprostřední blízkosti obce. Nálezy tvoří menší soubor nezdobených zlomků keramiky pravěkého stáří.

Literatura

NEKVASIL, J. 1958: Dva hroby kultury mohylové v Křídlůvkách, Přehled výzkumů 1957, 104-105.

NEKVASIL, J. 1959: Hroby mohylové kultury v Křídlůvkách na Moravě, Arch. rozhledy 11, 160-165, obr. 63-65.

PODBORSKÝ, V.-Vildomec, V. 1972: Pravěk Znojemska.

Weitere archäologische Lokalitäten um Znojmo und Třebíč (Bez. Znojmo, Třebíč). Im Verlaufe der fortschreitenden archäologischen Forschungen im J. 1991 vermehrten wir in Süd- und Südwestmähren die Zahl der prähistorischen, frühhistorischen und mittelalterlichen Lokalitäten.

Neue Belege der paläolithischen Besiedlung um Znojmo stammen von den Katastern der Gemeinden Hnanice (jüngeres Paläolithikum, mittleres Paläolithikum?), Božice (mittleres Paläolithikum?), Konice (jüngeres Paläolithikum) und aus Tvořihráz (jüngeres und mittleres Paläolithikum?). Reiche Belege aus dem Neolithikum und Äneolithikum stammen von Dobelice (Dobelice III), Hnanice (Hnanice VII - IX), Tvořihráz (Tvořihráz IV - VIII), Rybníky, Bez. Znojmo und aus Litovany, Bez. Třebíč. Weitere urgeschichtliche und frühhistorische Lokalitäten stellten wir bei dem Städtchen Hrušovany n. J., ferner bei der Gemeinde Křídlůvky, Rybníky, Tvořihráz (Bronzezeit, Horákover Kultur), Únanov (Únětícer Kultur) und Znojmo-Oblekovice fest.

Mittelalterlicher Datierung ist das Objekt aus Hluboké Mašůvky, Bez. Znojmo (15. Jh.) und aus Rouchovany, Bez. Třebíč (14. - 16. Jh.).

Interessant ist die Festellung von weiteren möglichen Materialen, die zur Herstellung von urgeschichtlicher Spaltindustrie eignen. Es handelt sich einerseits um Hornsteingerölle, das z. B. bei der Förderung des Rohstoffes in der Lehmgrube der Ziegelei in Hevlín, Bez. Znojmo, gefunden wird und weiter dann um braungraues bis graues Silizit vom Kataster der Gemeinde Konice, Bez. Znojmo. Im mittleren Teil des Znojmoer Bezirks konnten in der Prähistorie Hornstein- und Opalquellen um Hostěradice und Miroslav genutzt werden. Zukünftig wird man daher verfolgen müssen, ob nicht die angeführten spaltbaren Materiale in Kollektionen paläolithischer, neolithischer und äneolithischer Industrie im breiteren Thayaflußgebiet (Südmähren, Niederösterreich) vorkommen.

Im Bezug zur Besiedlung des untersuchten Raumes besonders durch das Volk der kultur mit mährischer bemalter Keramik sind die neu festgestellten Naturquellen des roten Farbstoffes von Bedeutung. In den kalinisierenden Zonen befinden sich nicht allzu tief unter der Oberfläche Hämatitschichten von einigen, bis zu zwanzig und dreißig Zentimetern. Das Hämatit ist entweder klümpchenartig oder pulvertig. In diesem Falle konnte der angeführte rote Farbstoff mit einem geeigneten Bindemittel direkt zu der Gefäßbemalung verwendet werden. Es sind die Lokalitäten unweit von Kuchařovice und Únanov und weitere im Areal der Stadt Znojmo (Kuchařovická Gasse und nám. /Platz/ Armády).

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1991

Vydává:	Archeologický ústav Akademie věd ČR Brno Královopolská 147
Odpovědný redaktor:	Dr. Jaroslav Tejral
Redakce:	Dr. Eduard Droberjar (vedoucí redaktor) Dr. Lumír Poláček, Dagmar Vorlíčková
Překlady:	Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby:	A. Krechlerová a autoři příspěvků
Na titulním listě:	germánská miska ze 2. stol. z Dubňan
Tisk:	Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
Evidenční číslo:	ÚVTEI-73332
Vydáno jako rukopis:	450 kusů